

Obrazovanje u azijskim civilizacijama*

INDIJA

Tokom srednjovjekovnog perioda, Indijom su vladale dinastije muslimanske kulture i religije. Muslimani iz Arabije su se tu prvi put pojavili u 8. stoljeću, ali je temelje njihove vlasti mnogo kasnije položio Muhammad Ghuri, koji je učvrstio svoju moć u Delhiju 1192. godine. Početnu muslimansku vlast je smijenila vladavina muslimana Pačtuna i Mugala.

Utemeljenje muslimanskog obrazovanja

Muslimanske obrazovne institucije su imale dva tipa – mektebi, ili osnovne škole, i medrese, institucije višeg obrazovanja. Sadržaj obrazovanja u ovim školama nije bio isti u cijeloj zemlji. Bilo je, međutim, obavezno da muslimanski dječak pohađa mekteb i da nauči dijelove Kur'ana neophodne za dnevne namaze. Nastavni planovi u medresama obuhvataju hadis (proučavanje muslimanske tradicije), pravne nauke, književnost, logiku, filozofiju i prozodiju. Kasnije, djelokrug nastavnih planova se širio i dodani su predmeti kao što su historija, ekonomika, matematika, astronomija i čak i medicina i poljoprada. Općenito, nisu svi predmeti predavani u svakoj instituciji. Odabrane medrese su davale postdiplomsku obuku, a brojni gradovi – Agra, Badaun, Bidar, Gulbarga, Delhi, Džauapur i neki drugi – razvili su se u univerzitetske centre, kojima su hrlili studenti da uče kod slavnih učenjaka. Sultani i emiri Delhija i muslimanski vladari i plemići u provincijama su proširili patronat nad perzijskim učenjacima, koji su dolazili iz drugih krajeva Azije bježeći ispred mongolskih provala. Delhi se takmičio sa Bagdadom i Kordobom, kao važan centar islamske kulture.

Indijski jezici su privukli stanovitu pažnju. Muslimanski vladar Bengala, naprimjer, angažirao je učenjake da prevode djela hinduske klasike, “Ramajanu” i “Mahabharatu”, na bengali.

Pod Patanom Lodisom, dinastijom afganistanskih stranaca (1451.-1526.), obrazovanje Hindusa je ne samo zanemarivano, već često grubo napadano na novoosvojenim teritorijama. Vladari su općenito tolerirali sanskrit, te su narodne škole već postojale, ali ih nisu pomagali novcem, niti su gradili nove. U ranim fazama, mektebe i medrese su pohađali samo muslimani. Kasnije, kad su Hindusi mogli zauzimati i visoke položaje, hinduska djeca su počela dobijati perzijsko obrazovanje u muslimanskim školama.

Period Mogula

Organiziranje obrazovanja na sistematskim osnovama se pripisuje Akbaru (živio 1542.-1606.), suvremeniku Elizabete I u Engleskoj i nesumnjivo najvećem mogulskom imperatoru. On je sve svoje podanike tretirao jednako i širom imperije otvarao veliki broj škola i koledža i za muslimane i za Hinduse. On je, također, uveo promjene u nastavnim planovima zasnovane na učenikovim individualnim potrebama i praktičnim potrebama života. Vidokrug nastavnih planova se proširio tako da je svaki učenik mogao dobiti obrazovanje u skladu sa svojom religijom i životnim pogledima. Usvajanje perzijskog kao dvorskog jezika je dalje ohrabrilo Hinduse i muslimane da ga uče.

Akbarovu politiku su nastavili njegovi nasljednici Džahangir i Šah Džahan. Ali, njegov praunuk Aurangzeb (1618.-1707.) promijenio

*Ovo je prijevod teksta koji je preuzet iz *The New Encyclopedia Britannica*, 15. izdanje, 1997., svezak 18.

je njegovu politiku, s obzirom na obrazovanje Hindusa. Aprila 1669., na primjer, naredio je provincijalnim guvernerima da unište hinduske škole i hramove u okviru svoje nadležnosti, a, u isto vrijeme, podržavao je muslimansko obrazovanje sa stanovitim vjerskim fanatizmom. Nakon njegove smrti, slava Mogula je postepeno iščezavala i cijelu zemlju su preplavili gospodari rata.

Tokom perioda Mogula, djevojčice su svoje obrazovanje dobijale kod kuća ili u kućama učitelja koji su živjeli u neposrednoj blizini. Postojali su posebni aranžmani za dame iz kraljevskih porodica, a neke princeze su bile istaknuti učenjaci. Stručno obrazovanje se dobijalo kroz sistem šegrtovanja ili u kući ustala (učitelja), ili u karkanahu (proizvodni centar).

Muslimanski vladari Indije su, također, bili veliki patroni književnosti i dali su značajan impuls njenom razvoju. Akbar je naredio da se razni hinduski klasici iz historije prevedu na perzijski. Uz to, brojna grčka i arapska djela su prevedena na perzijski. Književna aktivnost nije potpuno prestala, čak ni u nesretnim vremenima kasnijih vladara. Ljudi od knjige su bili pod zaštitom i takvih imperatora kao što je Behadur Šah i Muhammad Šah te raznih regionalnih zvaničnika i zemljoposjednika.

Takva je historija muslimanskog obrazovanja u Indiji. Ono u velikoj mjeri podsjeća na staro indijsko obrazovanje: obuka je besplatna, odnosi između učenika i učitelja su topli, postojali su veliki centri obrazovanja, koristio se sistem nadzora, narod je bio preokupiran teologijom i načinom vođenja života. Međutim, nekoliko je istaknutih obilježja muslimanskog obrazovanja. Prvo, obrazovanje je bilo demokratizirano. Kako u džamijama, tako u mektebima i medresama, svi su bili jednaki i ustanovljen je princip da se i siromašni moraju obrazovati. Drugo, muslimanska uprava je uticala na sistem osnovnog obrazovanja Hindusa, koji su se morali prilagoditi na promijenjene okolnosti, usvajanjem novih nastavnih metoda i korišćenjem udžbenika punih perzijskih termina i natuknica muslimanske upotrebe.

Treće, muslimanski period je donio i mnoge uticaje izvana. Studijski tečajevi su prošireni i pod humanističkim uticajem. Na kraju, muslimanska uprava je producirala miješanje uticaja u zemlji tako što je ustanovila obrazovni sistem po kome su jedni uz druge učili Hindusi i muslimani i u kome je postojalo obavezno obrazovanje u perzijskom jeziku, kultivirani sanskrit i hindu i prevođenje velikih klasika književnosti na različite jezike. To je, na kraju, dovelo do razvoja uobičajenog medija izražavanja, urdu jezika.

Obrazovanje u muslimanskom razdoblju nije bila zacrtana i planirana aktivnost, već spontan i dobrovoljan rast. Postojala je odvojena administracija obrazovanja, a državna potpora je bila sporadična i kolebljiva. Obrazovanje su podržavale dobrotvorne zaklade i velikodušne nagrade učenicima u medresama ili samostanima.

Međutim, muslimanski sistem se na kraju pokazao kao štetan. U ranim fazama je nepatvorena ljubav prema znanju privlačila studente u obrazovne centre, ali su kasnije "pčele koje su se rojile tamo, bile uglavnom trutovi". Cijeli sistem je nazadovao i postao stereotipan, odmah nakon što je kulturna komunikacija presječena iz vanjskog svijeta zbog političkih nemira i krvavih ratova. Indijski učitelji su se ograničili na odbranu vlastitim snagama, a okorjela tradicija, koja je postala neprijemčiva za nove ideje, svela je cijeli proces na običnu rutinu.

(S.N.M.)

KINA

Dinastija T'ang (618.-907)

T'ang je jedna od najvećih kineskih dinastija. Obilježili su je vojna moć, politička stabilnost, ekonomski prosperitet i napredak u umjetnosti, književnosti i obrazovanju. To je bilo doba u kome je, zbog svoje originalnosti i visokih duhovnih kvaliteta, budističko školovanje zadobilo priznanje i poštovanje i u kome Kina slijedi Indiju, kao zemlja iz koje se budizam raširio na druge zemlje Istočne Azije.

T'ang je poznat po književnosti i umjetnosti i naziva se zlatnim dobom kineske poezije. Bilo je na hiljade značajnih pjesnika koji su ostavili kulturno naslijeđe nenadmašno u periodima koji su slijedili, pa čak i u drugim zemljama. Također je cvjetala prozna književnost, kao i umjetnost čije su slike odražavale uticaj budizma i taoizma.

Jedan od najvećih darova Kine svijetu je pronalazak štampe. Štampanje drvenim pločama je otkriveno u 8. stoljeću, a pokretni tip u 11. Prva knjiga štampana drvenim pločama je bila budistička "Sutra", ili zbirka propisa, 868. Štampanje je zadovoljilo zahtjeve nastale povećanjem broja književnih izdanja i sistem provjere građanskih službi. Također je zadovoljilo narodne potrebe za budističkim i taoističkim molitvama i hamajlijama. Jedan historičar (Kenneth Scott Latourette) bilježi da je "krajem 18. stoljeća (Kineska) Imperija imala više štampanih knjiga nego cijeli ostali svijet zajedno".

Obrazovanje u dinastiji T'ang je bilo pod dominantnim uticajem konfučijanstva, usprkos činjenici da su i budizam i taoizam imali carsku naklonost. Nacionalni akademski sistem ispita je bio čvrsto ustanovljen, a službenici birani na osnovu provjere građanske službe. Ali, konfučijanstvo nije dominiralo u takvoj mjeri da bi isključivalo druge škole mišljenja. Slavni učenjaci su bili poznati po odbijanju javne službe zbog toga što nisu bili zadovoljni uskom interpretacijom konfučijanstva. Umjetnici i pjesnici su, općenito, bili pobunjenici protiv tradicionalnog konfučijanizma.

Jedan car je u 5. stoljeću naredio osnivanje škole okultnih proučavanja, skupa sa općeprihvaćenim školama konfučijanskog učenja. Ona je bila posvećena proučavanju budizma i taoizma i okultnih predmeta koji su nadilazili praktične poslove vlasti i društva. Takve škole su često radile zahvaljujući privatnim naporima učenjaka, koji su služili kao tutori zainteresiranim sljedbenicima.

Škole T'anga su bile dobro organizirane i sistematizirane. Postojale su škole pod centralnom vlašću, druge pod lokalnom upravom i privatne škole raznih vrsta. Javne škole su se držale u svim administrativnim jedinicama, područjima, gradovima i selima. U prijestolnici su bili "koledži" matematike, prava i kaligrafije,

kao i klasičnih studija. Postojale su, također, medicinske škole.

Poluprivatne škole, koje su osnivali čuveni učenjaci, davale su lekcije i obuku studentima, kojih je bilo i po nekoliko stotina. Studenti iz Koreje i Japana su dolazili u Kinu i sa sobom odnosili lunarni kalendar, budističku sljedbu, kao i sistem konfučijanske teorije vlasti i društvenog života. Kineska kultura je, također, prodrla u Indokinu.

Sistem ispita je u to vrijeme imao formu koja se, u biti, nije promijenila do 20. stoljeća. Ispitivanja su imala različite nivoe i za svako je određen odgovarajući akademski stupanj. Zanimljivo, postojale su pripreme za tri stupnja, slične bakalaureatima, profesorima i doktorima u modernim vremenima. Prvi stupanj je bio hsiu ts'ai (kultivirani talent), drugi ming ching (razumijevanje klasika) i treći chin-shih (napredni učenjak). Ime ovog drugog stupnja je kasnije promijenjeno u chu-jen (preporučeni čovjek). Akademija učenjaka, kasnije poznata kao Hanlin akademija, osnovana je od odabranih učenjaka, od kojih je car mogao tražiti savjet i stručno mišljenje u različitim predmetima. Članstvo u ovoj instituciji je postalo najviša čast koja se mogla dati onima koji su prošli chin-shin stupanj sa odlikom. Ako bi bio imenovan u Akademiju Hanlin, učenjak bi bio priznat kao vrhunski učenjak u zemlji. Među njihovim ostalim uslugama su bili administracija i supervizija ispita, tumačenje teških tekstova iz književnosti, klasika i filozofije.

Ispite su imali i studenti medicine i vojnih diplomci. Studij medicine je uključivao akupunkturu i masažu, kao i tretman općih bolesti tijela te bolesti oka, uha, grla i zuba.

Dinastija Sung (960.-1279.)

Sung je druga dinastija kulturne briljantnosti. Slike pejzaža su dostigle savršenstvo, a kulturno dostignuće stimulirano otkrićem pokretne štampe (prvo zemljane, a kasnije od drveta i metala). Ovaj pomak sa starog metoda štampanja drvenim pločama je doveo do množenja knjiga. Štampanje kompletnih setova knjiga klasika je bila prednost za izučavanje u školama.

Vladari Sunga su bili prijemčivi za nove ideje i inovativne politike. Istaknuti inovator ove dinastije je bio Vang An-Ših, premijer od 1068. do 1076. godine. On je uveo opsežan program reformi, koje su uključivale važne obrazovne promjene. Od tada se više naglašavalo proučavanje tekućih problema i političke ekonomije.

Vangove reforme su izazvale otpor konzervativaca. Nesuglasica je samo faza za dublje i dalekosežnije intelektualne debate koje su filozofski doprinos Sung-učenjaka učinile isto toliko značajnim kao što je bio onaj "Stotinu škola" iz dinastije Ču, više od milenija prije. Konfučijanstvo i dominantni način kineskog mišljenja su izazivali ideje legalizma, taoizma i budizma, te su, usprkos otporu konzervativaca, tradicionalna shvatanja morala biti izmijenjena. Istaknuti konzervativni konfučijanski učenjaci su energično i agresivno raspravljali o novom konceptu čovjeka, znanja i univerzuma. Rezultat je neokonfučijanizam ili, ono što neki nazivaju, racionalna filozofija. Najeminentniji neokonfučijist je bio Ču Hsi, konfučijanski učenjak koji je studirao budizam i taoizam. Njegov genij leži u sposobnosti da sintetizira ideje novih stajališta. Sung-učenjaci su se isticali i na drugim poljima. Su-Ma Kuangov "Tzu-šin t'ung-šien" ("Obuhvatni ogled za pomoć u vladanju") bio je historija Kine od 5. stoljeća p.n.e. do 10. stoljeća n.e. Kao rezultat 20-godišnjeg pomnog istraživanja, ovo djelo čini 1.000 poglavlja pripremljenih po carskom nalogu. Svezak o arhitekturi je takav da i danas služi kao osnovna referenca, a rasprava o botanici sadrži najstarije zabilješke o varietetima limunovog ploda, tada poznatim u Kini. Nije manje vrijedno spomenuti i enciklopediju naslovljenu kao "T'ai ping ju lan".

Opći model školskog sistema je, u biti, ostao isti, sa pripremom u osnovnoj školi, višoj školi i tehničkim školama, ali su nastavni planovi prošireni. Razvoj vrijedan spomena je uspon poluprivatnih institucija, poznatih kao šu-juan ili akademije. Sa finansijskom potporom i od državnih davanja i privatnih doprinosa, ove su akademije vodili tadašnji vrsni učenjaci i privlačili mnoge studente i predavače. Često locirane u planinskoj osami ili šumi, one simboliziraju uticaj taoizma i budizma i želju da se tiho traga za naukom, daleko od mogućeg miješanja vlasti.

Mongolski period (1206.-1368.)

Mongoli su bili divlji borci, ali nesposobni upravitelji. Nepovjerljivi prema Kinezima, oni su pridobili mnoge nacionalnosti i uposlili nekineske strance. Da bi olakšali angažiranje ovih stranaca, kroz mnogo godina su suspendirali sistem ispita. Kasnije, kad je modificirani oblik provjere bio u upotrebi, postojali su posebni ispiti za mongolske kandidate da bi se osigurao njihov prijem u visoke službe.

Mongoli su prezirali Kineze i postavili im mnoga ograničenja. Kao posljedica mongolske vladavine, nastala je snažna kineska reakcija protiv tuđinaca, spojena sa uznemirenošću da se očuva kineska baština.

Usprkos nazadovanju kineske kulture pod mongolskom upravom, ovaj period nije lišen pozitivnog kulturnog razvoja. Više kontakata sa strancima, kao rezultat putovanja u Kinu i izvan nje, donijelo je nove ideje i nova znanja iz drugih zemalja i od drugih naroda. Na matematiku i medicinu su dalje uticale nove ideje izvana. Klasici su prevedeni na mongolski, a mongolski jezik se učio u školama.

Privatne škole i akademije dinastije Sung su postale popularnije. Kao rezultat smanjenih prilika za imenovanje u vlast, učenjaci su se povlačili u provincije da bi studirali i podučavali. Oslobođeni pritiska pripreme za ispite, oni su iskazivali svoj talent u manje formalnim, ali popularnijim umjetnostima i književnim formama, uključujući dramu i roman. Umjesto klasičnog, oni koriste narodni ili govorni jezik. Značaj ovog razvoja nije bio vidljiv do 20. stoljeća, kad je "književna revolucija" popularizirala narodni jezik.

Period dinastije Ming (1368.-1644.)

Dinastija Ming je obnovila kinesku vladavinu. Period ove dinastije je poznat po keramici i arhitekturi. Bilo je izvrsnih slikara, ali su oni, u najboljem slučaju, bili učenici T'ang i Sung učitelja. Izvanredan duhovni doprinos ovog perioda je roman, čiji je razvoj bio potaknut povećanjem pismenosti i zahtjevima za materijalom za čitanje. Ming-romani se danas priznaju kao majstorska djela popularne literature na

narodnom jeziku. Također je upečatljiva zbirka "Pents'ao kong mu" ("Velika farmakopeja") (popis lijekova), vrijedni svezak o travama i lijekovima, koji je plod 26-godišnjeg rada.

Od izuzetnog obrazovnog i školskog značaja je "Yung-lo ta-tien", enciklopedija, koja ima visoko mjesto u kineskom enciklopedijskom pokretu. To je gigantsko djelo, koje je rezultat napornog i pomnog petogodišnjeg rada 2.000 učenjaka. Ono je bilo u 11.000 svezaka i previše skupo da bi ga se štampalo te su načinjene samo dvije kopije.

Sistem ispita je, u osnovi, ostao isti. U ranom periodu ove dinastije, škole su sistematizirane i uređene. Međutim, u kasnijem periodu dinastije, rastuća važnost ispita je protjerala škole na drugostepeni položaj. Pad državno podupirane škole stimulirao je daljnji rast privatnog obrazovanja.

Manču period (1644.-1911./12.)

Osim dva moćna cara, koji su vladali u sponu od 135 godina, na početku je dinastija Manču bila slaba i neugledna. Pod carevima K'ang-Hsijem i Č'ien-Lungom, obrazovanje je cvjetalo, ali je bilo malo originalnosti. Strani Manču vladari su se usredotočili na očuvanje onoga što se činilo najbolje za stabilnost i održavanje statusa quo. Oni su tražili nova izdanja klasičnih i književnih djela, a ne kreativne doprinose školstvu.

Nepovjerenje Kineza prema dinastiji Manču i osjećanje nesigurnosti je uzrok tome da su osvajači podigli barijere između sebe i Kineza. Diskriminatorna politika se izrazila u administraciji ispita. Da bi osigurali imenovanje Mančua na vladajuće položaje, jednaka kvota je postavljena i za Mančue i za Kineze, iako su prvi činili svega tri postotka populacije. Kinezi su se suočili sa najljućom konkurencijom u ispitima. Oni koji su prolazili, tendirali su intelektualnoj briljantnosti, dok su Mančui bili sigurni u uspjeh i bez velikog napora.

Škole su ohrabrivane i uređivane tokom ranog perioda dinastije. Javni školski sistem činile su škole plemića, državne škole i provincijalne škole. Držale su se posebne škole za Mančue i, za njihovu korist, kineske knjige su se morale

prevoditi na mandžurijski jezik. Seoske i dobrotvorne škole su imale potporu javnih fondova, ali su zanemarene kasnijih godina. Tako su ih, pri kraju ove dinastije, zasjenile privatne škole i privatna poduka.

Na pragu modernog razdoblja, Kina je potonula u političku slabost i duhovnu stagnaciju. Nije više bilo originalnosti i kreativnosti koje su osvjetljavale prethodna razdoblja historije. Ispiti su dominirali na obrazovnoj sceni, a njihov sadržaj je, uglavnom, bio književni i klasični. Taoizam i budizam su izgubili svoju intelektualnu jedrinu, a konfučijanstvo postalo neosporni model školstva.

Mnogo se može govoriti o kineskom sistemu ispita. On je bio sredstvo ustanovljenja intelektualne aristokracije, čime je nacija osigurala kulturno jedinstvo, povjeravajući vlasti da odgaja učenjake u općoj tradiciji, hrani ih zajedničkim kulturnim naslijeđem i posvećuje općim idealima političkog i društvenog života. On ustanovljuje tradiciju vladanja građana i učenjaka. On je činio da su učenjaci bili najcjenjeniji ljudi u zemlji. Ispiti otvaraju put ka slavi i položaju.

Kinesko društvo nije besklasno, ali je postojao visok stupanj društvene pokretljivosti i obrazovanje je pružalo priliku da neko podigne svoj položaj i status. Nije bilo krutih preduslova i nije bilo dobrih granica za ispite. Selekcija je bila stroga, ali su ispiti, u cjelini, bili nepristrano administrirani. Kandidati nisu pisali imena na papirima za provjeru i nije im bilo dozvoljeno da imaju ikakav spoljni kontakt dok ih ispisuju.

Ipak, sistem je imao ozbiljnih nedostataka. Sadržaj ispita je postao sve ograničeniji u djelokrugu. Konfučijanski klasici su činili srž, a prevladavalo usko i kruto tumačenje. U ranim vremenima, kinesko obrazovanje je bilo otvoreno i liberalno, ali su do 19. stoljeća umjetnost, muzika i nauka odgurnuti na rub; čak ni aritmetika, nije imala više istu važnost kao čitanje i pisanje. Moderna nauka i tehnologija su potpuno zanemarivane.

Nakon strane vlasti Mongola, Kinezi su bili opsjednuti obnavljanjem svoga naslijeđa, izbjegavali su odstupanja od utvrđenih formi i stavova. Njihov konzervativizam se naglasio pod Manču vlašću i rezultirao sterilnošću i naza-

dovanjem. Kreativni i originalni duh klasičnog obrazovanja je nestao. Uski nastavni planovi su bili daleko od tištećih problema i potreba za promjenama u 19. stoljeću.

(T.H.C.)

JAPAN

Drevni period do 12. stoljeća

zgleda da se japanska država formirala kao jedinstvena stara država u 4. stoljeću. n.e. Društvo toga vremena su činili šizoku, ili klanovi, od kojih je svaki služio šotei ("carski dvor")

I posebnom vještinom ili pozivom. Narod se izdržavao poljoprivredom, lovom i ribolovom, a glavni problem obrazovanja je bio kako prenijeti znanje ovih djelatnosti i osigurati obuku u vještinama korisnu za zanimanje.

Uticaj kineske i indijske civilizacije je imao dubok učinak i na duhovni život i na obrazovanje Japanaca. Do 6. stoljeća je asimilacija kineske civilizacije bila sve brža, posebno kao rezultat širenja konfučijanstva. Budizam je, također, bio od važnog duhovnog i intelektualnog uticaja. Porijeklom iz Indije i raširivši se na Kinu, budizam je u Japan došao, preko Korejskog poluostrva, u 6. stoljeću.

Monarhijski državni sistem, sa carem na čelu, ustanovio je coup d'état 645. Sljedeće Taika (velika reforma) razdoblje je vidjelo početke mnogih novih institucija, od kojih je većina imitacija institucija dinastije T'ang iz Kine. Na polju obrazovanja, u prijestolnici je osnovan daigakurio, ili koledž-kuća, a kokugaku, ili provincijalne škole, sagrađene su u unutrašnjosti. Njihov glavni cilj je bio da obuče činovnike vlasti.

Rani nastavni plan je bio gotovo identičan onom u dinastiji T'ang u Kini, ali do 8. i 9. stoljeća je značajno izmijenjen, da bi zadovoljio unutrašnje uvjete, posebno u pogledu obrazovnih zahtjeva plemstva.

Tokom Nara i Heian razdoblja (od 8. do 12. stoljeća), plemstvo (kuge) činilo je vladajuću

klasu i obrazovanje i kultura su se ticali jedino kugea i budističkih monaha. Kugei su živjeli umjetničkim životom, tako da je naglasak bio na poeziji, muzici i kaligrafiji. Podučavanje u daigakurior je postepeno premjestilo naglasak sa konfučijanstva na književnost, jer je kuge više cijenio umjetničku profinjenost nego duhovno nastojanje. Osim daigakuriou, osnovane su i druge institucije u kojima su porodice uticajnih klanova boravile i razvijale svoj duhovni život.

Feudalni period (1192.-1867.), obrazovanje ratnika

Do sredine 12. stoljeća, politička moć je sa plemića prešla na buke, ili ratničku klasu. Sljedeći feudalni period u Japanu datira od godine 1192. (ustanovljenje Kamakura šogunata) do 1867. (opadanje Tugugava šogunata).

Ratnički način života je bio potpuno različit od života plemića, a ciljevi i sadržaj obrazovanja u ratničkom društvu neumitno različiti. Ratnici su neprekidno morali praktimirati vojno umijeće, jačajući svoje tijelo i trenirajući svoju volju. Obrazovanje se osnivalo na vojnoj obuci, a kultura ratnika je počela cvjetati. Ipak je izvjesni naglasak stavljan i na duhovnu obuku. Ratničko društvo, utemeljeno na čvrstim odnosima gospodar – sluga i osnovano na filozofiji japanske porodične strukture, stavlja najviše vrijednosti na poštovanje porodice i genealogije. Dalje, zato što je vojno umijeće bilo nedovoljno da omogući ratnicima da uzmu političku moć i tako održe svoj vladajući položaj, javila se filozofija bumbukembi, koja ukazuje da je poželjno biti uspješan i u književnoj i u vojnoj umjetnosti. Stoga su djeca ratnika pohađala hramove, u kojima je strogo obučavana njihova volja, ali i njihov um. Pisanje i čitanje su bili glavni predmeti.

Hramovi su bili centri kulture i obrazovanja i može se reći da su bili jednaki univerzitetima po tome što su bili mjesto susreta studenata i učenjaka. Obrazovanje u hramu, koje je u početku imalo cilj obuke novaka, postepeno je mijenjalo karakter; moguće da bi se pružilo obrazovanje djeci koja nisu opredijeljena za monaha. Zato su hramovi funkcionirali kao institucije osnovnog obrazovanja.

Obrazovanje u razdoblju Tokugava

Godine 1603. šogunat je osnovao Tokugava Iejasu, u gradu Edu (današnji Tokzo). Period od tada do 1867., Tokugava ili razdoblje Edo, čini kasniji feudalni period u Japanu. Ovo razdoblje, u kome, također, dominiraju ratnici, razlikuje se od prethodnog po unutrašnjim nemirima, koji su se napokon završili i rezultirali dugotrajnim mirom. Ona je pokrenula trgovačku klasu da razvija narodnu kulturu. Stoga su se počele osnivati škole za obične ljude.

Predstavnice takvih škola su bile terakojae (škole u hramu), izvedene iz ranijeg obrazovanja u hramu. Tokom vremena su ove škole preuzimale dijelove kuća kao razrede. Namijenjene da budu privatne škole, šijuku, terakozu su se ubrzano razvijale u drugoj polovini razdoblja Tokugava, cvjetajući u mnogim gradovima i selima. Krajem ovoga razdoblja, one su poprimitile karakteristike moderne osnovne škole, sa naglaskom na čitanju, pisanju i aritmetici. Druge, šijuku škole, koje su naglašavale kineski, holandski i nacionalne studije, kao i praktične umjetnosti, doprinijele su raznolikosti obrazovanja i dozvolile učenicima iz različitih klasa i različitog geografskog porijekla da tragaju za obrazovanjem pod vodstvom istoga učitelja. Njihovi nastavni planovi nisu bili pod zvaničnom kontrolom.

Šogunat je osnovao škole da unaprijedi konfučijanizam, koji pruža moralnu obuku za gornje klase samuraja, a što je bilo suštinsko za održanje ideologije feudalnog režima. Han, ili feudalna područja, slijedeći istu politiku, grade hanko, ili područne škole, u tvrđavama svojih gradova; za obrazovanje svojih vlastitih vazala.

Zvanično vođene škole za samuraje su bile vrhunac obrazovnog sistema u razdoblju Tokugava. Konfučijanska akademija, poznata kao Šoheiko, kojom je direktno upravljao šogunat, postala je model za hanko širom zemlje. Hanko se postepeno širila nakon 1750. godine, tako da je do kraja ovoga razdoblja njihov broj prelazio 200. Nastavni plan u hanko činio je uglavnom kangoku (studije knjiga napisanih na kineskom) i, iznad svega, konfučijanizam. Klasični konfučijanizma, historijska djela, antologije

kineskih pjesama, korišteni su kao udžbenici. Bili su uključeni u pisanje četkicom, kokugaku (studije mišljenja nastalih u Japanu) i medicina. Kasnije, u posljednjim danima šogunata, u nekoliko institucija su dodati jogaku, ili zapadno učenje, sa zapadnom medicinom.

I hanko za samuraje i terakozu za običan svijet su tipične škole u drugoj polovini ere Tokugava. Mogle su se, također, naći i gogaku, ili provincijalne škole, i za samuraje i za obične ljude. One su osnivane na mjestima od strateškog značaja za feudalna vlastelinstva.

Razne šijuku su bile centri interakcije studenata iz različitih oblasti, kad je takav blizak kontakt između stanovnika različitih područja bio zabranjivan. One su služile kao centri obrazovanja i dijaloga mnogima koji su kasnije činili političko vođstvo odgovorno za Meiđi obnovu 1868. godine.

Učinci ranih kontakata sa Zapadom

Prvi Evropljani koji su došli u Japan su bili Portugalci, 1543. godine. Jezuit Fransis Xavier je posjetio Japan 1549. i prvi put je počelo propagiranje kršćanstva. Mnogi misionari su pristizali, gradile su se kršćanske škole i aktivno se uvodila evropska civilizacija.

Šogunat je 1633., u strepnji od dalje kršćanske infiltracije, zabranio putovanja vani i zabranio povratak prekomorskih Japanaca. Dalje, 1639. godine, šogunat je zabranio posjete Evropljana. Ovo je takozvana sakoku, ili period nacionalne izolacije. Od toga vremena je kršćanstvo strogo zabranjivano, a međunarodna trgovina se odvijala samo sa Kinezima i Holandanima. Zbog toga što su kontakti sa Evropljanima bili svedeni na Holandane, zapadne nauke su se razvijale kao rangaku, ili učenje preko holandskog jezika.

Vrijedi spomenuti da je period Tokugava položio temelje modernog japanskog obrazovanja. Kao rezultat razvoja hanko i terakojae, japanska kultura i obrazovanje su se razvili u takvoj mjeri da je Japan mogao apsorbirati zapadne uticaje i, nakon Meiđi obnove, upečatljivo i brzim korakom, dosegnuti modernizaciju.

m